

NORNA-rapporter 93

Navn og navnebærer

Rapport fra NORNAs 45. symposium
i Skagen 1.–4. oktober 2014

Redigeret af
Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert
og Johnny G.G. Jakobsen

With summaries in English or German

NORNA-förlaget
Uppsala 2016

NORNA-rapporter 93

Udgivet af Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet i samarbejde med NORNA.

© Respektive forfattere 2016

ISSN 0346-6728

ISBN 978-91-7276-093-6

Sat med Verdana

Grafisk opsætning: Redaktionen

Omslag: Katrín Driscoll

Omslagsbillede: Martin Sejer Danielsen

Udgivet som internetpublikation på adressen:

nfi.ku.dk/publikationer/webpublikationer/norna-rapporter-93

För bedömning av manuskript till bidrag i NORNA-rapporter anlitas även utomstående vetenskapliga granskare.

Abstract

Navn og navnebærer. Rapport fra NORNAs 45. symposium i Skagen 1.-4. oktober 2014. Redigeret af Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert og Johnny G.G. Jakobsen (Name and Name bearer. Proceedings from The 45th NORNA Symposium in Skagen, 1-4 October 2014. Edited by Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert, and Johnny G.G. Jakobsen). *NORNA-rapporter 93*. 327p. Uppsala 2016. ISBN 978-91-7276-093-6.

The 45th NORNA symposium was held in Skagen in North Jutland, Denmark, from the 1st to the 4th of October 2014. The symposium was arranged by the Name Research Section at the Department of Nordic Research at the University of Copenhagen. Personal names, place-names, and urban names connected to the symposium theme "Name and name bearer" were discussed by the 25 participants from Denmark, Finland, Norway and Sweden. The symposium proceedings contain 14 of the 18 congress papers.

Keywords: NORNA proceedings, proper names, onomastics, name research, place-names, personal names, names and gender, linguistic landscapes, names in archaeology, names and legends.

Flere navn på en gård

Navneskifte i Sunnfjord futedømme 1590–1647

OLE-JØRGEN JOHANNESSEN

Inledning

I denne artikkelen skal jeg redegjøre for et fenomen som er lite drøftet i onomastikken, nemlig navneskifte, med et materiale som er avgrenset geografisk til Sunnfjord futedømme i Sogn og Fjordane fylke (tidligere Nordre Bergenhus amt) og i tid fra 1590 til 1647, i noen tilfeller litt lengre.

Fenomenet navneskifte har hatt liten plass i den onomastiske litteraturen, og de to mest sentrale arbeidene på feltet er Vibeke Dalbergs avhandling fra 1991 *Stednavneendringer og funksjonalitet* og Tom Schmidts artikkel *Problemet navneskifte i eldre norske stedsnavn* fra 2003. Schmidt drøfter inngående den fagterminologien som er brukt for å beskrive og karakterisere dette fenomenet, og han relaterer sitt eget arbeid til Dalbergs analyser og funn. Dels avviser han, dels bygger han ut hennes definisjoner, både når det gjelder hvilke krav som skal stilles til de navn som sorterer under fenomenet, og den funksjonelle inndeling hun stiller opp (Dalberg 1991 s. 199 ff.). Det siste henger sammen med at Schmidt holder seg til eldre norsk materiale. Selv har jeg berørt fenomenet i et arbeid fra 2000 (Johannessen 2000), der jeg har betegnet eksemplene fra jordeboken 1626 som dublettnavn, en term som ikke er helt vellykket om man skal se diakront på fenomenet.

Schmidt (2003) deler sitt materiale inn i to hovedkategorier, totalt navneskifte og partielt navneskifte med underavdelinger (mer om dette nedenfor), og denne inndelingen har jeg funnet brukbar for mitt materiale. Når det

gjelder motivene for navneskifte, har Schmidt systematisert Dalbergs framstilling (Dalberg 1991 s. 177–213), men av hennes oppstillinger ser det ut for at bare kategorien «Upraktisk navnesammenfald eller -lighed» er av interesse for mitt materiale.

Den metodiske og kildemessige tilnærming hos Schmidt 2003 skal kort skisseres. I og med at han undersøker navneskifte i eldre norske stedsnavn, har han lagt Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* (NG) til grunn, og «[m]aterialet er hentet ut gjennom frisøk i den maskinlesbare versjonen av NG» (s. 12 ff. og note 10), som er tilrettelagt av Dokumentasjonsprosjektet ved Universitetet i Oslo; <http://www.dokpro.uio.no/>. Gjennom en rekke søkeord/-uttrykk for tilfeller av mulige navneskifter får han fram vel 2000 tilslag; 450 av disse er undersøkt, og han ender opp med et materiale på 59 navn som så legges til grunn for hans analyse.

Min tilnærming til fenomenet navneskifte er annerledes. Utgangspunktet for meg er en serie eksempler, i alt 28, på at en og samme gård opptrer i jordeboken av 1626 med to (eller flere) ulike navn etter et slags fastlagt mønster (se nærmere nedenfor). Deretter er bruken av hvert av de to navnene undersøkt bakover i tid i kilder som strekker seg fra 1590 til 1620, og framover i tid til 1647 (Skattematrikkelen) og i noen tilfeller til 1666 og 1723. En slik gjennomgang har vært tidkrevende fordi kildene har måttet leses i xerokopier av originalene og skrivemåten av navnene ofte varierer fra kilde til kilde. Men eksempler på navneskifte som har funnet sted før 1626 kan vi få fram ved å legge jordebøker og andre kilder kronologisk og systematisk etter hverandre. En håndfull av slike eksempler har jeg redegjort for til slutt i artikkelen.

Kilder

Hovedkilden til denne artikkelen er en jordebok fra 1626. Den er signert fogden Niels Busch og har arkivsignaturen

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

NRA. Stathaldararkivet. D IX eske 5.1. Den omfatter Sunnfjord futedømme og har etter oppsummeringen på slutten å dømme 729 skatteobjekter: 463 helgårder, 166 halvgårder og 100 ødegårder. En gjennomgang av denne jordeboken viser at 28 av disse navnegårdene opptrer med to eller flere navn. Typisk er *Kringle raro Sellimb, Egehoug vel Aspehoug, Bache eller Kleppe, Fosselihen heller Grøfflebach*. Det er ytterst sjelden vi finner slike opplysninger i primærkildene fra denne tiden, og NG XII har heller sjelden med slike opplysninger. Det skyldes framfor alt at denne kilden ikke ble brukt av Oluf Rygh, og jeg kan heller ikke se at utgiveren av NG XII, Albert Kjær, har supplert beleggseriene med materiale fra denne kilden. Når det gjelder etterreformatoriske kilder, benytter Oluf Rygh seg av jordebøker fra 1563 og 1567, nå utgitt i serien Norske lensrekneskapsbøker II og III, mens han fra det tidlige 1600-tallet har brukt to lister, trolig de over Landskatt fra 1603 og 1608 (NRA. Rentekammeret. Bergenhus len pk. 4.2 og pk. 6.3). Videre trekker han inn to yngre kilder, Manntallet fra 1667 og Matrikkelutkastet fra 1723. De tre viktige kildene for Sunnfjord, *Jordebok for Nordhordland og Voss, Sunnfjord og Sunnhordland 1590–1591*, (NRA. Lensrekneskapar. Bergenhus len 1.2), *Jordebok, Sunnfjord 1598–1599*, (NRA. Lensrekneskapar. Bergenhus len 2.6) og *Tiendemanttal* [Sunnfjord]. (NRA. Bergenhus len 2.7), har han ikke benyttet seg av. Fra den første fjerdedel av 1600-tallet flyter de bevarte kildene rikere. Fra Sunnfjord futedømme har vi *Landskatt 1603* (NRA. Lensrekneskapar. Bergenhus len 4.2) og *Landskatt 1608* (NRA. Lensrekneskapar. Bergenhus len 6.3), som Rygh brukte, mens rekken av bevarte jordebøker 1610–1629, rekken av bevarte *Tiendemanttal* 1598–1619 og rekken av lister over *Landskatt 1616–1618* heller ikke ble ekserpert. Den kilden som i dag går under betegnelsen *Skattematrikkelen 1647*, nå utgitt av Norsk lokalhistorisk institutt i tidsrommet 1969–1978, og som er en særdeles viktig kilde, kom heller ikke med. Det har selvfølgelig sammenheng med

at disse 1600-tallskildene ble betraktet som mindre interessante med hensyn til den etymologiske forklaringen til gårdsnavnene og som kilde til den norske språkhistorien. Likevel er det slik at vi kan finne verdifulle opplysninger i disse kildene som kaster lys over navnehistorien og bosetningshistorien i tidlig nytid, og agrarhistorikere og lokalhistorikere har gjort flittig bruk av dem for å datere gjenopptak av forlatte høymiddelaldergårder og/eller nyrydding av gårder, to fenomen som fant sted i løpet av andre halvdel av 1500-tallet og første halvdel av 1600-tallet.

I denne artikkelen brukes moderne kommunenavn, matrikelnummer som svarer til dem vi finner i NG XII og gårdsnavnformer som stort sett svarer til dem som er brukt i registeret til *Skattematrikkelen* 1647 bind XII.

Strukturen i opplysningene i 1626

Den vanligste strukturen er typen 'x raro y', typisk *Berg raro Wattne*. Dessuten finner vi 'x vel y', typisk *Egehoug vel Aspehoug*, 'x eller y', typisk *Bache eller Kleppe*, og 'x heller y', typisk *Fosselihen heller Grøfflebach*. Videre er det notert strukturer som 'x vel y og z', typisk *Aase vel Knaraas och Nedre Aase* og 'x+x vel y', typisk *Strand med Stranden* og *yttre Strand*. Dessuten finner vi nærmest en hel frase i *Ødeiord under Schaar kaldes Aassen eller Sollås*. Beleggseriene viser også at noen gårder fram til 1626 kan være notert med mer enn to forskjellige navn(eformer) som f.eks. *Aksesetter/ØffreAxe/Settre*.

I de fleste eksemplene (18 tilfeller) er det slik at det ved bruk av *raro* 'sjelden' er navn nummer 2 i strukturen, som er på vei ut av bruk eller allerede er gått ut av bruk som offisielt navn i 1647, men i ett enkelt tilfelle gjelder det ikke. Ved bruk av *vel* 'eller' (4 tilfeller) er det navn nummer 1 i strukturen som blir videreført i 1647, mens det i ett tilfelle er navn nummer 2. Ved bruk av *eller* ser vi at begge navnene er i bruk i 1647, i ett tilfelle navn nummer 2, mens

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

ved bruk av *heller* er det navn nummer 2 som er i bruk i 1647.

Inndeling av materialet

Schmidt (2003) har inndelt sitt materiale slik: Først tar han for seg eksempler med totalt navneskifte, deretter eksemplene på partielt navneskifte. Den sistnevnte inndeles videre i fem undergrupper: bytte av hovedledd, tilføyd hovedledd, bytte av utmerkingsledd, tilføyd utmerkingsledd og bortfalt utmerkingsledd. Opplysningene som kan utleses av jordeboken fra 1626, viser at total utskifting av navn er den langt vanligste typen, men eksempler på ulike typer partielt navneskifte finnes også.

Totalt navneskifte

Tilsynelatende finnes det i alt 18 eksempler på totalt navneskifte, men ved å følge navnene både tilbake i eldre kilder og føre dem framover i tid, vil vi fort se at det kan skjule seg andre forhold også.

Helt klart og tydelig navneskifte foreligger i Førde 97 Kringla (Naustdal sokn). Navneformene fra 1590 og framover til 1620 viser at det eldste navnet må ha vært **Solheimr*, til tross for at lese måten av formen er noe problematisk i 1626. Vi kan se helt bort fra en navneform som har sammenheng med nabogården *Sæla* (gnr. 96), som har egen beleggserie fra 1567 og framover med former som *Sillie* og *Selle*. Men det skal legges til at NGs form (XII s. 335) *Sellend* (1520) fra NRJ (II s. 136) kanskje kan sees som en forløper til 1626-formen, men det er uomtvistelig at formene fra 1590 og videre er *solum* o.l. Det nye navnet henger sammen med *kringle* f. 'rundt eller rundvorent punkt eller område i terrenget'. Kleiveland (1995 s. 689) har ikke observert denne forhistorien, men har funnet navnet i en kilde fra 1617, og det tyder vel på at det nye navnet dukker opp noen år før 1620, og det er Kringla som er navnet på gården i 1647.

Totalt navneskifte har også foregått for Førde 92 Øvrebø (Naustdal sokn). Her er det slik at former som *Øffrebøe* foreligger i 1590-tallskildene, mens *Boenstøll* o.l. finnes i kildene fra første tiår av 1600-tallet. Det kan se ut som om navnene veksler seinere, men opplysningen fra 1626/27 kaster lys over navneforholdene ved å si at *Øffrebøe kaldis gemenlig bonnestoell*. Selv om Øvrebø blir brukt i seinere kilder, er det likevel slik at *Bunnestølen* ifølge Kleiveland (1995 s. 609) er «det vanlegast nytta namnet på garden i bygdemålet», jf. NG (XII s. 335). Daglignavnet er uforklart (ibid.), men Kleiveland (1995 s. 609) refererer en forklaring fra Albert Joleik som tenker seg at utmerkingsleddet først har vært støl for gården Buanes.

Andre sikre eksempler på totalt navneskifte kan vi notere i Førde 65 Ultangen (Førde sokn), der det eldste navnet *Røeruigenn* o.l. er enerådende i 1590-kildene, mens det nye navnet dukker opp 1603 og er belagt 1608. Det gamle navnet er så brukt i kilder fram til 1620, men oppfattes som 'sjeldent' i 1626, og Ultang blir brukt alene i seinere kilder, jf. Før Sund (1992 s. 447). Ultang er en sammensetning av dyrebetegnelsen *ulfr* 'ulv' og *tangi* 'tange', mens utmerkingsleddet i det gamle navnet enten går tilbake på *reyrr* m 'siv, rør' eller 'steinrøys'.

Også for Gaular 36 Mosstadhaugen (Vik sokn) viser de gamle kildene et totalt navneskifte på 1600-tallet. Det gamle navnet på gården har nok vært **Vík*, men det må være gått ut av bruk før 1600, fordi kildene har *Houg* o.l. fra 1603, slik og Timberlid (1998 s. 427), og det er dette navnet som blir brukt fram til 1723, da navnet Mosstadhaugen blir tatt i bruk. Det viser seg at allerede i 1608 er navnet gjengitt i en tilnærmet dialektal form i 1608 *Hoyenn*, i 1626 *Hoigen*, og gården kalles den dag i dag *hå'jen*. Timberlid (1990 s. 230) har ikke observert det gamle navnet, men har med første gangsbelegget fra 1603.

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

Totalt navneskifte finner vi også for Gaular 30 Vindheim (Vik sokn), der gården da den for første gang dukker opp i kildene i 1620, kalles *Fiellet*, et navn som er avleggs allerede ved 1626, da Vindheim er belagt, og det beholdes som offisielt navn framover, jf. Timberlid (1990 s. 156 f.). Det gamle navnet er beholdt gjennom tidene som daglignavn i formen *fjæ'ljje*, jf. NG (XII s. 292), og Timberlid (1998 s. 359) oppgir stedsnavn som *Fjeljevatnet* og *Fjeljeholten* i nærheten av gården, men har ikke med skiftet av gårdsnavnet.

Et tilsvarende forhold viser seg ved Gaular 71 Grøvlebakken (Sande sokn). Det eldste navnet må ha vært **Fosselia* e.l., med et utmerkingsledd som svarer til navnet på nabogården Foss (gnr. 70). Når gården dukker opp for første gang i 1620, er navnet *Grøfflebach ødeiord*, et navn som NG (XII s. 298) antar har sammenheng med at bekken som renner forbi gården, bar navnet **Gryfla*, av *gruvle*, *gryvle* f. 'djup hole i bekk eller elv'. I seinere kilder er det nye navnet vanlig. Timberlid (1990 s. 161, jf. s. 232, 1999 s. 318) har førstebelegget fra 1626.

Den samme type totalt navneskifte viser seg for Gaular 108 Kleiva (Bygstad sokn). Det gamle navnet er *Selleuold* o.l., belagt første gang 1616, men f.o.m. 1626 er *Kleffuen* i bruk, og det er dette navnet som vinner fram i ettertid, jf. Timberlid (2000 s. 305). Det eldste navnet er en sammensetning med benevningen på treslaget *selje* i utmerkingsleddet, og *voll*, mens det nye navnet er gno. *kleif* f. 'kleiv, (veg i) bratt bakke'.

Gaular 100 Undeland (Bygstad sokn) har de eldste beleggene av typen *Underland* fra 1603. Timberlid (2000 s. 231) har notert første belegg fra 1611, mens *Bjørsetter*, trolig det eldste av de to navnene, er belagt 1618 og 1620, oppfattes vel som sjeldent i 1626, og det er navneformer som *Undeland* o.l. som blir det vanlige seinere. Bjørseter oppfattes av Timberlid (1990 s. 210) som et gammelt seter-navn, men hans henvisning til kildene 1598 er ikke påvist. Utmerkingsleddet *bjør-* kan ha flere opphav, se NG (XII s.

318) hvor ulike forslag er presenterte, mens NG (XII s. 301) hevder at det nye navnet må gå tilbake på et **Undirland* 'nedenforliggende, lavt land', jf. Særheim (2001 s. 400).

Fjaler 98 Fuglevatn (Dale sokn) er belagt første gang 1608, og navneformen er *fuleuatten*, jf. Fagerheim og Fagerheim (1976c s. 142). Det alternative navnet er første gang nevnt i 1626, og Fagerheim og Fagerheim har notert *Giøtte* i 1638, men i de offisielle kildene er det *Fuleuatten* o.l. som blir brukt. Her som i flere tilfeller nevnt ovenfor er det alternative navnet brukt som daglignavn, skrevet «Gytten», uttalt *jý'tten*, og betegner «det trange gilet Gyttaskardet» som frå garden går sør mot Solbøvatnet (ibid.), av *gytte* f. som er en dialektform for *gjote* f. (se Norsk ordbok IV sp. 1128). Gården ligger ved Fuglevatn, som også på kartet kalles Jyttavatnet.

Fjaler 119 Heggheim ytre (Guddal sokn) ble lagt for landskyld 1625 og er tydelig utskilt fra gnr 120 Heggheim indre, jf. Fagerheim og Fagerheim (1976c s. 299). Den omtales som *Ytter hegemb ødeiord* i 1618, og det alternative navnet som i 1626 er *Vnder Fieldett*, er bare kjent rundt 1625/26, fordi yngre kilder beholder Heggheim ytre.

Et forsøk på et navneskifte finner vi i 1626 *Strandt medt strandenes vel Yttre strand*. Det gjelder Fjaler 56 Strand nordre (Dale sokn). Fra 1590 og til 1608 er det bare gårdsnavnet *Stranndt* o.l. som er belagt. Verken Strandenes eller tillegget Yttre Strand er notert. I 1647 (Skm 1647 s. 213) heter gården *Strand met Strandenes* og slik er det også 1667 og 1723, jf. Fagerheim og Fagerheim (1976b s. 155, 167).

I en gruppe på tre gårder ser det etter opplysningene i jordeboken fra 1626 ut til å foreligge et totalt navneskifte, men det er tydelige belegg på at det har foregått en prosess som er litt ulik det som gjelder for de navneskiftene som er omtalt ovenfor. Hyllestad 69 Sætre (Hyllestad sokn) er første gang belagt i kildene 1618 i formen *Axesetter*, slik og 1620, og er nok betraktet som en seter til nabogården Akse

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

(gnr. 68); i 1626 heter den *Settre raro Øffre Axsse*, og i 1647 og seinere er navnet *Setre*, jf. Kellmer og Førstund (1993 s. 195).

Et noe tilsvarende forhold kan vi se ved Gaular 107 Myra (Bygstad sokn). Første gang den dukker opp i kildene er i 1615, og den heter *inder shilbreet(?)ødeiord*, slik og 1616, men i 1617 og 1618 er alternativnavnet *Myrrenn* ført opp sammen med det eldste navnet. I 1620 kommer det fram et nytt alternativt navn, *Slothebø*, jf. Timberlid (1990 s. 166, 2000 s. 294). Men i kildene etter 1626 er det *Myren* som er det vanlige.

Førde 83 Vatnelia (Naustdal sokn) ser ut til å ha ligget *under sollemb*, et navn som bare kommer fram i 1620 og jordeboken 1626. Fra og med 1590 og framover til 1608 er gårdsnavnet *Lien* o.l., alltid ført med en bruker som heter Mats. I 1647 har vi fått et tilføyd utmerkingsledd *Vatne* etter nabogården *Vatne* (gnr. 82), men daglignavnet er *ma'ssli*, et navn som ikke er skriftfestet i kildene, men som nok henger sammen med den første kjente brukeren på gården, jf. Kleiveland (1995 s. 443).

Ytterligere ett eksempel på et blandet navneskifte gjelder Naustdal 121 Berget og 122 Svoa (Naustdal sokn). I 1598 finner vi to brukere *Paa Watten*, i 1603 er den ene lokalisert til *Med Wattn*, den andre *ind med Wattn*, i 1608 er navneformen *Meduatten* og 1618 *Wattne*. Formuleringen *Watne eller Berg* finner vi i 1620 og *Ber(ri)g raro Wattne* 1626 og 1626/27. Men 1626 er det en egen selvstendig notering for en gård *Meduatten* til forskjell fra den med dobbelnotering. I 1647 (Skm 1647 s. 197) finner vi bare *Mituatten*, Berget er forsvunnet. Det sistnevnte navnet finner vi først igjen i 1667 og seinere, mens *Meduatten* får navnet *Svoa* på 1800-tallet ifølge Kleiveland (1997 s. 400).

Bytte av utmerkingsledd

Et eksempel på at utmerkingsleddet er byttet ut, men hovedleddet er beholdt, finnes i Gaular 91 Båtevik (Bygstad

sokn). Gården er belagt 1590 med navnet *Pusseuigen*, et navn som også er med 1598 T og 1598 J. Nytt navn *Baadeuig* dukker opp 1603, men i 1608 er det eldste navnet på plass igjen, og er med i 1618 og 1620. Men i 1647 er det *Baadeuig* som brukes, og slik er det i de offisielle kildene seinere, jf. Timberlid 1990 (s. 166, 2000 s. 98). Et Pusevik finnes i Kinn 23, under Tirdalen i Kinn i 1647 (Skm 1647 s. 163).

Et tilsvarende forhold er notert i Gaular 51 Kjelstad nedre (Vik sokn). I kildene dukker denne gården opp under formen *Tierrestad* i 1611 og videre 1612, 1615, 1616, 1617, 1618, 1620. Det nye navnet *Kielstad* dukker opp som parallellnavn i 1626 og brukes i 1647 (Skm 1647 s. 229) og i seinere kilder, jf. Timberlid (1990 s. 159) som har førstebelegg 1615. Timberlid (1998 s. 693) har et førstebelegg fra 1610. Gården må ikke forveksles med Gaular 29 Kjelstad øvre som hørte til Munkelivs gods, og som har en sammenhengende beleggserie fra 1590 og framover. Det nye navnet tolkes som et *-staðir*-navn med mannsnavnet *Ketill* som utmerkingsledd, mens utmerkingsleddet i det gamle navnet ifølge Timberlid (1998 s. 691) kan tenkes å ha sammenheng med at de hadde tjærebrenning som en del av næringsgrunnlaget på gården.

Tilsynelatende foreligger det utskifting av utmerkingsledd for Gaular 4 Kyrkjelia (Vik sokn). Gården er første gang nevnt i 1616 med navneformen *Birchedall*, fra 1615 og framover blir den notert som *Birchelj* eller *Myrren* o.l., mens den i 1626 skrives som *Kirchelj raro Birchelj*. I 1647 (Skm 1647 s. 230) og seinere kilder er den kalt *Kirchelij*, og det skal ha sammenheng med at gården er ryddet av Hestads utmarker, jf. Vingaard (1932 s. 11), Timberlid (1990 s. 154, 231, 1998 s. 45).

Tilføyd utmerkingsledd

Hyllestad 24 Solås (Øn sokn) er belagt første gang i 1626 og omtales som *Ødeiord vnder Schaar kaldes Aassen eller*

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

Sollaas, i 1647 (Skm 1647 s. 158) er navnet *Solaas*, og tilsvarende i seinere kilder. Men ifølge NG XII (s. 228) er daglignavnet *Åsen*, jf. Kellmer og Før Sund (1993 s. 48).

Gaular 83 Høgelia (Sande sokn) dukker opp i kildene først 1626 og da med formuleringen *Høgelhj raro Lien*, og en tilsvarende formulering finner vi i 1626/27, men i 1647 (Skm 1647 s. 234) er den kalt *Høgelij* og slik også i seinere kilder. Men etter NG (XII s. 299) er daglignavnet *Lia*, jf. Timberlid 1990 (s. 163, 1999 s. 548).

Førde 56 Etrelia (Førde sokn) er første gang notert i kildene i 1626 og omtalt som *Elterlien raro lien*. I 1647 (Skm 1647 s. 187) er navnet *Elterlien*, og tilsvarende former finner vi i seinere kilder. Før Sund (1990 s. 438f.) mangler omtale av navneskiftet. Rygh (1904 s. 41) tenker seg at utmerkingsleddet har sammenheng med elvenavnet *Elptr*, mens NG (XII s. 329) heller vil se elvenavnet *Eitra* i utmerkingsleddet.

Bortfall av utmerkingsledd

I Fjaler 37 Hauge (Holmedal sokn) foreligger det ifølge NG (XII s. 269) en beleggserie som går tilbake til 1520 (NRJ II s. 143). I 1590 og 1598 er navneformen skrevet *Morhoug*, i 1603 *Morhouff*, men i 1608 *Houge*. Det gamle navnet er notert i 1620 i formen *Moerhoug*, mens gården er oppført med parallellnavn i 1626, og i 1647 (Skm 1647 s. 210) og seinere kilder er navnet *Houge*, jf. Fagerheim og Fagerheim (1976a s. 399f). Skrivemåten i 1626 *Hoye* er nær opp til den talemålsformen som brukes i dag, jf. NG (XII s. 269).

Et noenlunde likt bortfall av utmerkingsleddet finner vi i Jølster 38 Åsen (Helgheim sokn). I 1590 og 1598 er navnet *Knaraass*, men 1603 og 1608 heter gården *Aasse*. NG (XII s. 313) har et *Knaraas* (1608), men belegget har ikke latt seg finne igjen. Joleik (1967 s. 415) har notert denne vaklingen i navnebruken, men uten en fyldig referanse. Fra 1647 (Skm 1647 s. 205) og framover er det den usammensatte formen som er den vanlige.

Noen spesielle eksempler

Førde 137 Aspehaugen (Naustdal sokn) har en ganske spesiell navnehistorie. Gårdens eldste navn er *Neffuermyr* o.l. fra 1590 til 1615, fra 1616 til 1620 omtales den som *Neffuermyr* eller *Espehoug*, altså med en spire til totalt navneskifte. Men i 1626 er det oppgitt *Egehoug* vel *Aspehoug*, der det foreligger et bytte av utmerkingsleddet, og det samme gjelder 1626/27. I seinere kilder er navnet *Espehoug* o.l. Det skal føyes til at NG (XII s. 344) har ført opp *Neffuermyr* blant de forsvunne navnene i Naustdal. Den antatte lokaliseringen er riktig, men at det her foreligger et navneskifte har utgiveren ikke vært klar over. Det eldste navnet antas å ha *næfr* f. 'never, bjørkenever' i utmerkingsleddet, men tilsvarende sammensetning med *myr* er ikke kjent.

I 1626 finner vi formuleringen *Bache eller Kleppe*, i 1626/27 finner vi *Bache raro Kleppe*. Belegget gjelder Naustdal 142 Bakken og 143 Kleppe (Naustdal sokn), og det virker som kildene betrakter det som en og samme gård. Men for Bakke har vi en beleggserie fra 1603, 1608, og for Kleppe går serien tilbake til 1563 (NG XII s. 342), og det viser oss at vi har med to selvstendige navnegårder (skatteobjekter) å gjøre. I 1647 (Skm 1647 s. 194) opptrer enheten som *Kleppe och Bache*, slik og i 1667 og 1723. Kleiveland (1997 s. 706, 716) opplyser at Bakke var underbruk til Kleppe, jf. NG (XII s. 342). Eksempelet *Finneland*[!] eller *Echre* 1626 og *Echre raro Femmeland* 1626/27 gjelder en part på 2 pund smør som ligger i Naustdal 127 Fimland (Naustdal sokn). *Fimland* har en beleggserie som strekker seg fra middelalderen, mens *Eckre* ser ut til å være atskillig yngre. Det er mulig at det er denne parten/gården som skjuler seg under navneformen *Inder femmeland* i 1603, men i 1612 omtales parten som *Fimmeland* eller *Eckre*, slik og 1616, 1617, 1618, *Femmeland* heller *Eckre* i 1620. I 1647 (Skm 1647 s. 191) finner vi ikke *Eckre* igjen. Det er bare *Femmeland* som er

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

notert, men de 2 pund smør som nå hører til kongen, tilsvarende de 2 pund smør som tilhørte Stictens gods tidligere. Parten skjuler seg bak bruksnavnet *Øyjorda* (bnr. 3), se Kleiveland (1997 s. 460, 474) og bruksnavnet *Øvre Ekrene* (bnr. 4), som riktig nok hadde en annen eier i 1647. Det siste bruksnavnet er vel en refleks av det gamle *Echrum* o.l. (jf. *ibid.* s. 477). NG (XII s. 344) har notert belegget fra 1603 blant forsvunne navn i *Førde*, men antar feilaktig at det er et bruk under *Horstad* (gnr. 105).

En annen notering i 1626 som volder bry, er *Jøchellstadt vel Sande*. Det er åpenbart at den gjelder Jølster 1 Juklestad (Helgheim sokn), men det er uklart hva *Sande* sikter til. Joleik (1967 s. 98) tenker seg at det faktisk er det gamle navnet på Juklestad, men det kan kanskje være en feilskrivning for nabogården Sandnes. Juklestad har en sammenhengende beleggserie i kildene fra 1567 og fram til 1608, men den mangler i 1647 (Skm 1647) og er underbruk av Sandnes i 1667 og 1723, se NG (XII s. 309). Sandnes på sin side har en beleggserie fra 1603, og den er med i 1647 (Skm 1647 s. 207).

Et eksempel som gjelder Fjaler 62 Torset (Dale sokn), viser både skifte av hovedledd og skifte av utmerkingsledd. Gården er nevnt i BK med navneformen *Torsætre*, men dukker først opp i kildene igjen i 1590 i formen *Tørisbøø*, slik og 1598; i 1603 er det skrevet *Torsetter*, i 1608 *Thørringsbøe*, deretter i 1610 i formen *Thørrisbøen*, i kildene fra 1611, 1612, 1615, 1616, 1617, 1618 og 1620 skrives den *Thør(r)isbøe*. I 1626 finner vi *Toersetter raro Tørisbøe*, med varianten *Thordsetter raro Tørrisbøe* i 1626/27, og i 1647 (Skm 1647 s. 217) er *Torsetter* notert med liknende former i seinere kilder, jf. Fagerheim og Fagerheim (1976b s. 215).

I dette materialet har vi funnet 15 eksempler på totalt navneskifte, mens de øvrige 13 eksemplene er fordelt noe ulikt. Partiell navneskifte med bytte av utmerkingsledd har vi registrert to ganger, med tilføydd utmerkingsledd tre ganger og

med bortfalt utmerkingsledd to ganger. Videre foreligger det eksempler på totalt navneskifte som utskifting av utmerkingsledd i eksempelet Nevermyr/Espehoug/Aspehoug, og i eksempelet Birchedal/Birchelid/Myhren/Kirckeli ser vi at det foreligger totalt navneskifte, bytte av hovedledd og bytte av utmerkingsledd. Dessuten er der ytterligere fire eksempler på navneskifte som ikke helt lar seg rubrisere.

Nå viser det seg at i hele sju tilfeller, altså i en fjerdedel av materialet, overlever det gamle navnet som daglignavn på gården eller gårdparten, i NG ofte betegnet «kalles». Det gjelder Naustdal 92 Øvrebø som kalles *bunnestølinjn*, Gaular 30 Vindheim som kalles *fjeljlje*, Fjaler 98 Fuglevatn som kalles *jý'tten* og Naustdal 83 Vatnelia som kalles *ma'ssli*. Til disse eksemplene kan vi legge Gaular 36 Mosstadhaugen som kalles *há'jen*, Hyllestad 24 Solås som kalles *á'sen*, *ao'sen*, mens det i Gaular 83 Høgelia finnes både daglignavnet *hø'gelia* og *lia*. Dette viser vel at noen navneskifter resulterte i «papirnavn» som ble brukt og som fremdeles brukes i offisiell sammenheng, mens det gamle navnet, overlevert i muntlig bruk i nærområdet og av generasjoner av brukere, er bevart fram til i dag.

Tidspunktet for navneskifte

Vi merker oss at typen opplysninger om at en og samme gård har to navn, begynner å opptre i kildene første gang notert rundt 1611/1612, og foreligger i noen eksempler fram til 1620, og da av typen 'x raro y'. Men det er også notert en del tilfeller der navneskiftet kan konstateres ved at et nytt navn dukker opp, og det antatt gamle navnet kommer opp som parallellnavn i 1626. De aller fleste eksemplene på denne typen navneskifter finner vi i 1603. Likevel er det slik at halvparten av eksemplene av typen 'X raro/vel/eller Y' er notert første gang i 1626.

Hvorfor navneskifter?

I det gjennomgåtte materialet kan det se ut som det fantes en tendens til navneskifte, fordi det på dette tidspunktet fantes en eller flere gårder med samme navn i Sunnfjord futedømme. Eksempler som peker i den retning, er Rørvik, som er et eldre navn på Ultang, der det i samme prestegjeld finnes en gård med det samme navnet og ytterligere en i Vevring sokn. Det samme kan vi se i Pusevik, eldre navn for Bodevik, og Pusevik finner vi også i Kinn sokn. Bjørseter, et eldre navn for Undeland, er også navnet på en gård i Jølster, og Sellevold, eldre navn for Kleiva, finnes også i Øn sokn og Askvoll sokn. Det partielle navneskiftet fra Ås til Solås i Øn sokn kan tenkes å være gjort for å forhindre sammenblanding med to andre gårder i Hyllestad prestegjeld, nemlig gnr. 65 og gnr. 93. Dessuten finnes det i en rekke andre gårder i Sunnfjord som har navn som Ås, Åse, Åsane o.l. Partielt navneskifte med tilføyd utmerkingsledd finner vi i Lien, som blir til Eiterleien, og Høgeli, som erstatter Lien.

Men det finnes også eksempler på at noen gårder får navn som allerede er i bruk i området. Mest iøyenfallende er Myra, som erstatter Indre Skilbrei, det finnes minst fire ganger i futedømmet, og navnet Vindheim, som erstatter Fjellet, finner vi også i nabogjeldet. Den gården er nok en gammel høymiddelaldergård, det framgår av beleggserien i NG (XII s. 266). Videre kan vi notere at det samme trolig foreligger i Kjelstad, som erstatter Tierestad. Kjelstad er også brukt på en større og tydeligvis eldre gård i samme sokn. Selv om NG (XII s. 295) hevder at betoningen er forskjellig i de to navnene, føres de tilbake til et mansnavn *Ketill* som utmerkingsledd.

Hvem eiet disse gårdene?

Eiendomsopplysningene i 1626 viser at hele 17 av gårdene går under betegnelsen «Stickstens gouds», det vil sige at dette er gammelt middelaldergods som lå under biskopen i Bergen, og som sekularisert ble holdt sammen som en egen

godsmasse på kongens hånd etter reformasjonen. Til Munkelivsgodset ligger to parter, til Allehelgensgodset en part, til Apostelgodset en part, mens fire parter lå til lokale kirker og prestebord. Gammelt middelaldersk kongegods, i kilden omtalt som «Cronens gods», er notert ved en gård. Bare en gård er i sin helhet bondegods.

Hvor store var disse gårdene?

I kilden fra 1626 går det klart fram at vi i hovedsak har å gjøre med de minste gårdene rundt om i bygdene. For to gårder mangler det opplysninger om laupstallet, og 22 gårder har laupstall på 1 laup eller mindre, fordelt slik: 6 gårder har laupstall på 1 pund (24 smørmerker), 4 gårder har laupstall på ½ laup (36 smørmerker), 7 gårder har laupstall på 2 pund (48 smørmerker), 3 gårder har laupstall på 2 ½ pund (60 smørmerker), og 2 gårder har laupstall på 1 laup (72 smørmerker). Bare 4 gårder/gårdparter har laupstall på mer enn 1 laup.

Hvor lå disse gårdene?

Vi finner en tilsynelatende konsentrasjon av disse gårdene i Naustdal sokn. Der lå hele fjerdeparten av alle (7 av 28), og brorparten av dem lå oppover i Naustdalen. I hhv. Vik sokn og Bygstad sokn finner vi fire gårder/gårdparter, i Dale sokn tre gårder/gårdparter, i hhv. Førde sokn, Helgheim sokn, Sande sokn og Øn sokn to gårder/gårdparter, og i hhv. Gud-dal sokn og Holmedal sokn finner vi en gård/gårdpart. Med andre ord er det tydelig at hovedtyngden ligger i midtre og indre deler av Sunnfjord.

Men den lokale plasseringen av disse gårdene er også interessant. Svært mange ligger i utkanten av bygdene/kirkesoknene, mange langt fra de gamle bygdesentrene, f.eks. kirkestedet, og ofte er det slik at de ligger høyt til fjells, noen så høyt som 250 til 350 meter over havet.

Hvordan kom disse gårdene og deres navn til?

Det bygdelaget som strekker seg fra Skilbreivatnet og nordover til Langelandsvatnet, omfatter fire navnegårder i dag: Skilbrei, Myra, Kleiva og Langeland. Alle disse gårdene hørte til Stictens gods i 1626, og det indikerer at hele området tilhørte biskopen i Bergen i middelalderen. (At Langeland het Langesetter fra den dukker opp i kildene 1615 og fram til 1647, viser at bytte av hovedledd også kan foregå midt på 1600-tallet.) Det er åpenbart slik at Skilbrei er «modergården» i grenda. Den er med all sannsynlighet en middelaldergård, noe som også navnebeleggene fra 1563 og 1567 underbygger, og den har høyest landskyld av de fire gårdene. I «eiervaldet» til Stictets gods ryddes så Myra (første gang kalt Øvre Skilbrei) i 1615, Langeseter 1615 og Kleiva (som tidligere bar navnet Sellevold) i 1615. Riktig nok er der en viss skilnad i landskylden på disse nye gårdene, Myra og Langeseter er på en halv laup, mens Kleiva er på ett pund. Som navn på de nye gårdene finner vi to deappellativer, Myra og Kleiva, mens det tredje, Langesetter (seinere Langeland), muligens indikerer en seterfunksjon for modergården.

Et annet bygdelag i samme kirkesokn viser et tilsvarende forhold. Fra Haukevatnet og vestover langs nordsiden av Gaula ligger det i dag fire gårder på rekke og rad som i 1626 hørte til Stictens gods; det gjelder Fossevik, Foss, Grøvlebakken og Lia. Det er utvilsomt slik at Foss er den gamle opphavsgården i bygdelaget. Den er belagt på 1520-tallet og 1563, og det indikerer at den har vært i bruk i høymiddelalderen. Fossevik er belagt tidligst 1603, men det er de to østligste gårdene som er spesielt interessante for oss. Den som opprinnelig ble kalt Fosselien, får et totalt navneskifte til Grøvlebakken, og på den måten blir antall gårder som inneholder appellativet *foss* redusert, og neste gård, som ser ut til å ha båret navnet Lien, får tilføyd et utmerkingsledd.

Tillegg og perspektivering

Denne lille undersøkelsen har hatt Jordeboken fra 1626 som utgangspunkt, og de 28 eksemplene der kilden oppgir to eller flere navn på en og samme gård/gårdpart, har så blitt fulgt bakover i tid til 1590 i de overleverte kildene. Fra det tidspunktet og fram til 1626 er de aller fleste jordebøkene gjennomgått, men det omfattende materiale fra de overleverte tiendemanntallene er ikke trukket inn. Det må likevel understrekes at selve fenomenet navneskifte, totalt eller partielt, slik det kommer til uttrykk i dette området, ikke er fullstendig undersøkt. Jeg har imidlertid underveis kommet over en del eksempler der to eller flere navn på samme gård/gårdpart ikke er notert i 1626, men i eldre kilder, og det viser vel at navneskifte som fenomen har foregått før 1626. Opplysningene nedenfor indikerer nemlig at navneskifter har foregått fra tidlig 1600-tall, men eksempelsamlingen er ikke nødvendigvis fullstendig. Sammen med slike eksempler er det og notert eksempler på navneskifter som finner sted etter 1626.

Kinn 114 Grepland (Bru sokn) har formene *Groufflen* 1608, 1610, 1611. 1612, mens *Grepland* foreligger 1603 (NG XII s. 371) og i kildene fra 1615 og framover.

Vevring 24 Seljevoll (Vevring sokn) kalles i 1611 *Sellevig*, i 1615 *Sellevold*, i 1620 *Sellesetter*, altså partiell navneskifte av hovedledd, før *Sellevold* etablerer seg fast.

Jølster 24 Lyngstad (Helgheim sokn) kalles i 1603, 1608, 1618 og 1620 for *Liunghoug* o.l., men fra 1626 er *Lyngstad* fast etablert.

Fjaler 55 Holmeli (Dale sokn) er i 1626/27 notert med *Holmelj raro holmgaard*, men altså ikke året før, da heter den bare *Holmgård*. NG (XII s. 272) har under tvil ført opp belegget *Holmunggaard* 1603 under denne gården, og det støttes av belegg på *Holmegaard* o.l. fra 1616 og framover.

Førde 35 Haugen (Førde sokn) har navnet *Hougen* 1603 og 1608 (se NG XII s. 326), men i 1611 og 1612 kalles en

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

del av den *Indre houg eller Eghiland*. Det siste navnet ser ikke ut til å slå igjennom.

Førde 53 Refsdalen (Førde sokn) heter *Refshammer* 1603 og 1608 (se NG XII s. 328), og dette navnet er notert i 1620 og 1626, mens det nåværende navnet *Refsdal* er belagt 1647 (Skm 1647 s. 188).

Førde 64 Kirketeigen (Førde sokn) har et gammelt navn *Lijd*, notert i 1612, men fra 1615 til 1620 omtales den som *Lied eller Kircketeig*. Det siste navnet er enerådende fra 1626 og framover.

Naustdal 110 Bjørkeflåten (Naustdal sokn) er notert som *birchflott kaldis och undertiden lille løtoft* i 1626/27, men bare *Birchflott* i 1626. *Lille løtofft* o.l. er notert som alenenavn på gården fra 1608 og framover.

Naustdal 119 Slettemarken (Naustdal sokn) som fra 1626 og framover har dette navnet, registreres i kildene f.o.m. 1610 til 1620 som *Ødemarch eller Slettemark* o.l. NG (XII s. 339) har belegg for *Slettemarck* fra 1603.

Eksemplene fra hoveddelen av denne undersøkelsen og de siste tilleggseksemplene viser at navnetradisjonen for en del mindre gårder i dette området virker labil. Det har selvfølgelig ikke vært mulig å foreta en kildekritisk undersøkelse av disse kildenes innbyrdes avhengighetsforhold, altså om og eventuelt i hvilken grad de er eller kan være avskrifter av hverandre. Men en rask gjennomgang av NG XII viser at det ikke er et uvanlig forhold i Sunnfjord at det offisielle gårdsnavnet (matrikelnavnet, navnegårdsnavnet) ikke stemmer overens med det som blir oppgitt i NG XII som gårdens daglignavn. Denne siste fase av gjenrydding og nyrydding av gårder i området har trolig vært så pass intens at det i slutfasen har vært nødvendig med en «opprydding» også av gårdsnavnene, ikke av navnene på de eldste gårdene, man blant navnene som ble tatt i bruk blant de yngste gårdene, enten det var gjenryddinger eller nyryddinger.

Vedlegg: Materialoversikt

Hvert oppslag nedenfor inneholder moderne kommunenavn, matrikelnummer som svarer til dem som er brukt i NG XII, og moderne navnegårdsformer som stort sett svarer til dem som er brukt i registeret til Skattematrikkelen 1647 bind XII. Deretter er navneformene stilt opp i kronologisk rekkefølge.

Naustdal 97 Kringla (Naustdal sokn). 1590 *Sollum*, 1597 *Sollum*, 1603 *Solim*, 1608 *sollum*, 1618 *sollumb*, 1620 *Soelumb*, 1626 *Kringle* raro *Sellemb*, 1626/27 *Kringle* eller *Sollumb*, 1647 (Skm 1647 s. 195) *Kringle*.

Naustdal 92 Øvrebø (Naustdal sokn). 1590 *Øffuerbøe*, 1598 L *Øffuerbøen*, 1598 J *Øffuerbø*, 1603 *Boenstøll*, 1608 *Bonestøell*, 1618 *Øvrebø*, 1626 *Bundestoell* raro *Øffrebø*, 1626/27 *Øfrebøe kaldis gemenlig bonnestoell*, 1647 (Skm 1647 s. 198) *Øffrebøe*. Det er uklart hvilken kilde Rygh har hentet belegget *Øffuerbøe* 1608 fra.

Naustdal 137 Ospehaugen (Naustdal sokn). 1590 *Neffuermyr*, 1598 T *Neffuer Myer*, 1598 J *Neffuer myer*, 1603 *Neffuermyer*, 1608, *Neffuermyer*, 1612 *Neffuermyer*, 1615 *Neffuermyer*, 1616 *Neffuermyer* eller *Egehoug*, 1617 *Neffuermyr* eller *Espehoug*, 1618 *Neffuermyr* eller *Espehoug*, 1620 *Neffuermyr* eller *Espehoug*, 1626 *Egehoug* vel *Aspehoug*, 1626/27 *Eggehoug* eller *Aspehoug*, 1647 (Skm 1647 s. 196) *Espehoug*.

Naustdal 142 Bakken 143 Kleppe (Naustdal sokn). *Klepp/Kleppe* er belagt fra 1563, 1567, 1590, 1598 T, 1598 J, 1603, 1608, 1618, 1620. *Backe* er belagt som selvstendig enhet 1603, 1608. 1626 *Bache* eller *Kleppe*, 1626/27 *Bache* raro *Kleppe*, 1647 (Skm 1647 s. 194) er partene oppført under navnet *Kleppe* och *Bache*.

Naustdal 127 Fimland (Naustdal sokn). 1626: *Fennelandt* [!] eller *Echre*. Det første navnet har en beleggsserie som strekker seg fra BK til 1598. I 1603 dukker *Eckrum* opp i rekkefølgen mellom *Femmeland* og *Theige*, og i 1608 føres *Eckerum* opp etter *Fimland*. Det er åpenbart at de to navnene hører til på selvstendige gårder. Men 1612 er

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

beleggserien *Fimmeland* eller *Eckre*, 1616 *Fimmeland* eller *Eckre*, 1618 *Femmeland* ell[er] *Ekre*, 1620 *Femmeland* heller *Eckre*, 1626/27 *Ehre*[!] raro *Femmeland*. I 1647 er bare oppført *Femmeland* (Skm 1647 s. 191), men de to pund smør som kongen eier i *Femmeland*, må åpenbart være de som er kalt *eckrum* i kildene.

Naustdal 121 Berget (Naustdal sokn). 1598 *Watten*, 1603 *Med Watten, ind med Watten*, 1608 *Meduatten*, 1618 *Wattne*, 1620 *Watnne eller Berig*, 1626 *Berge* eller *Wattne*, 1626/27 *Berrig* raro *Wattne*, 1647 (Skm 1647 s. 197) *Mituatten*. (Nå heter gården Svåa.)

Naustdal 83 Vatnelia (Naustdal sokn). 1590 (Madtz i) *Lien*, 1598 J (Matz ij) *Lienn*, 1598 T (Matz ij) *Lienn*, 1603 (Mads i) *Lhien*, 1608 (Madtzs i) *Lien*, 1620 *Lhien* vel *wnder Soelemn*, 1626 *Lien* vel *under sollemb*, 1647 (Skm 1647 s. 198) *Watnelien*.

Førde 65 Ultangen (Førde sokn). 1590 *Røeruigenn*, 1598 J *Røerwighen*, 1598 T *Røeruigenn*, 1603 *Ultang*, 1608 *Wiltanndt* [!], 1618 *Røruigh*, 1620 *Røeruigenn*, 1626 *Wltang* raro *Røeruigenn*, 1626/27 *Ultang* raro *Reruig*, 1647 (Skm 1647 s. 187) *Wltang*.

Førde 56 Etrelia (Førde sokn). 1626 *Ellterlien* raro *Lien* (Allehelgensgods). 1647 (Skm 1647 s. 187) *Elterlien*.

Jølster 1 Juklestad (Helgheim sokn). 1626 *Jøchullstadt* vel *Sande*. Navnet Jøkulstad har en sammenhengende beleggserie fra 1567 og fram til 1608 etter mine kilder. Gården Sandnes er notert 1603 *Sanndnes*, 1608 *Sanndnes*. I 1647 er ikke Jøkulstad notert, men bare Sandnes. Etter NG (XII s. 309) er Juklestad underbruk til gnr. Sandnes i 1667.

Jølster 38 Åsen (Helgheim sokn). 1590 *Knaraass*, 1598 J *KnarAass*, 1603 *Aasse*, 1608 *Aasse*, 1626 *Aasse* vel *KnarAass och Nedre Aasse*, 1647 (Skm 1647 s. 205) *Aasse*.

Gaular 51 Kjelstad nedre (Vik sokn). 1611 *Thierestad*, 1612 *Thierrestad*, 1615 *Thierestad*, 1616 *Thierestad*, 1617 *Thierestad*, 1618 *Tierestad*, 1620 *Thierestad*, 1626 *Kielstadt*

OLE-JØRGEN JOHANNESSEN

raro *Thierestadt* (!), 1626/27 *Kielstad* raro *Thierestad*, 1647 (Skm 1647 s. 229) *Kieldsta*.

Gaular 4 Kyrkjelia (Vik sokn). 1612 *Birckedall*, 1615 *Myrren* eller *Birkelihe*, 1616 *Birckelj* eller *Myren*, 1617 *Birchelj* eller *Myrenn*, 1618 *Birchelj* eller *Myrenn*, 1618 *Birchelj* eller *Myrenn*, 1620 *Birchelj* eller *Myrenn*, 1626 *Kirchelj* raro *Birchelj*, 1626/27 *Kirchelj* raro *Birchelij*, 1647 (Skm 1647 s. 230) *Kirchelij*.

Gaular 36 Mosstadhaugen (Vik sokn). 1603 *Houg*, 1608 *Hoyenn*, 1626 *Hoigen* raro *Wigen*, 1647 (Skm 1647 s. 231) *Houg*.

Gaular 30 Vindeim (Vik sokn). 1620 *Fiellet*, 1626 *Windemb* raro *Fieldett* *Ødeiordt*, 1647 (Skm 1647 s. 230) *Windem*.

Gaular 71 Grøvlebakken (Sande sokn). 1620 *Grøfflebach* *ødeiord*, 1626 *Fosselien* heller *Grøfflebach*, 1626/27 *Grefflebach* raro *Fosselied*, 1647 (Skm 1647 s. 234) *Grøfflebacke*.

Gaular 83 Høgelia (Sande sokn). 1626 *Høgelij* raro *Lien*, 1626/27 *Høggelhi* raro *Lien*, 1647 (Skm 1647 s. 234) *Høgelij*.

Gaular 91 Båtevik (Bygstad sokn). 1590 *Pusseuig*, 1598 J *Pusseuig*, 1598 T *Pusseuigen*, 1603 *Baadeuig*, 1608 *Pusseuigen*, 1618 *Pusseuigen*, 1620 *Pusseuigen*, 1626 *Bodeuig* raro *Pusseuigen*, 1647 (Skm 1647 s. 222) *Baadeuig*.

Gaular 107 Myra (Bygstad sokn). 1615 *inder schibreet* *ødeiord*, 1616 *indre Skilebrett* *ødeiord*, 1617 *indre Skilbrit* *ødeiord* eller *Myrenn*, 1618 *inder Schilbrit* *ødeiord* eller *Myrenn*, 1620 *inder Skilbred* *ødeiord* heller *Slothebø*, 1626 *Myrenn* raro *Indre schielbredt*, 1626/27 *Myrenn* raro *Indre Skielbred*, 1647 (Skm 1647 s. 222) *Myren*.

Gaular 108 Kleiva (Bygstad sokn). 1616 *Selleuold*, 1617 *Selleuold*, 1618 *Selleuold*, 1620 *Selleuold*, 1626 *Kleffuen* raro *Selleuolt*, 1626/27 *Kleven* raro *selleuold*, 1647 (Skm 1647 s. 222) *Kleffuen*.

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

Gaular 100 Undeland (Bygstad sokn). 1603 *Underland*, 1608 *Wnderlandt*, 1618 *Biørsetter*, 1620 *Biørsetter*, 1626 *Wndelandt* raro *Biørsetter*, 1626/27 *Unndeland* raro *Biorsetter*, 1647 (Skm 1647 s. 222) *Wnderland*.

Fjaler 62 Torset (Dale sokn). 1590 *Tørisbøø*, 1598 *Thørisbøe*, 1603 *Torsetter*, 1608 *Thorringsbøe*, 1610 *Thørrisbøen*, 1611 *Thørrisbøe*, 1612 *Thørrisbøe*, 1615 *Thørrisbøe*, 1616 *Thørrisbøe*, 1617 *Thørrisbøe*, 1618 *Thørrisbøe*, 1620 *Thørisbøe*, 1626 *Thorsetter* raro *Thørrisbøe*, 1626/27 *Thordsetter* raro *Tørrisbøe*, 1647 (Skm 1647 s. 217) *Torsetter*.

Fjaler 56 Strand (Dale sokn). 1626 *Strandt medt strandenes vel yttre strand*, 1647 (Skm 1647 s. 213) *Strand met Strandenes*.

Fjaler 98 Fuglevatn (Dale sokn). 1608 *fuleuattenn*, 1620 *Fuleuattenn*, 1626 *Fullewatten* vel *giøtten*, 1647 (Skm 1647 s. 217) *Fuleuatten*.

Fjaler 119 Heggheim ytre (Guddal sokn). 1618 *Ytter Hegemb ødeiord*, 1620 *yttre Hegemb ødeiord*, 1626 *Vnder Fieldett* raro *yttre hegemb lagt for landschuld i pd smør Anno 1625*, 1626/27 *Wnder fieldett* raro *yttre hegemb*, 1647 (Skm 1647 s. 226) *Yttre Heggemb*.

Fjaler 37 Hauge (Holmedal sokn). Fra NG XII s. 269: NRJ II s. 143 *Hoghe*, 1567 *Nørhoff*, 1590 *Morhoug*, 1598 *Mourhoug*, 1603 *Morhouff*, 1608 *Houge*, 1620 *Houge*, 1626 *Hoye* raro *Meerhoug*, 1647 (Skm 1647 s. 210) *Houge*.

Hyllestad 69 Setre (Hyllestad sokn). 1618 *Axsetter*, 1620 *Agsetter*, 1626 *Settre* raro *Øffre Axse*, 1626/27 *Øffre Axsse* eller *Setter*, 1647 (Skm 1647 s. 160) *Settre*.

Hyllestad 24 Solås (Øn sokn) 1626 *Ødeiordt vnder schaar kalles Aassen* eller *Sollaass*, 1647 (Skm 1647 s. 158) *Solaas*.

Utrykte kilder

Riksarkivet (NRA.)

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok for Nordhordland og Voss, Sunnfjord og Sunnhordland. 1590–1591. 1.2

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord. 1598–1599. 2.6

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Tiendmanntal, Sunnfjord. 1598–1599. 2.7

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Pengeskatt (landskatt) Martini 1603. Sunnfjord. 4.2

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1608–1609. 6.3

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1610–1611. 7.4

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1611–1612. 9.3

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1612–1613. 11.3

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1615–1616. 19.6

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1616–1617. 21.6

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1617–1618. 23.6

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1618–1619. 26.4

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1620–1621. 31.2

Lensrekneskapar. Bergenhus len. Jordebok, Sunnfjord 1626–1627. 41.3

Stathaldararkivet

D IX Jordebøker for Bergenhus len 1626. Eske 5.1

Litteratur

Dalberg, Vibeke, 1991: Stednavneændringer og funktionalitet. Analogisk stedsnavneomdanning, epexegetisk stedsnavnedannelse og stedsnavneskifte belyst ved danske toponymer. København. (Navnestudier nr. 33.)

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

- Fagerheim, Ragnvald, & Magne Fagerheim, 1976a: Fjaler. Gards- og ættesoge. Bind I. Holmedal sokn. Utgjevar: Fjaler sogelag. [Førde].
- Fagerheim, Ragnvald, & Magne Fagerheim, 1976b: Fjaler. Gards- og ættesoge. Bind II. Dale sokn. Utgjevar: Fjaler sogelag. [Førde].
- Fagerheim, Ragnvald, & Magne Fagerheim, 1976c: Fjaler. Gards- og ættesoge. Bind III. Dale og Guddal sokn. Utgjevar: Fjaler sogelag. [Førde].
- Førsund, Finn Borgen, 1990: Førde bygdebok. Gardssoge og saga om folket. [1.] Utgitt av Førde kommune. [Førde].
- Førsund, Finn Borgen, 1992: Førde bygdebok. Gardssoge og saga om folket. Band II. Utgitt av Førde kommune. [Førde].
- Johannessen, Ole-Jørgen, 2000: Oluf Ryghs bruk av etterreformatoriske kilder i Norske gaardnavne, særlig bind XI (Søndre Bergenhus Amt) og bind XII (Nordre Bergenhus Amt). I: Oluf Rygh. Artikler om en foregangsmann i humanistisk forskning. Red. av Berit Sandnes, Jørn Sandnes, Ola Stemshaug og Lars F. Stenvik. Uppsala, s. 99–116. (NORNA-rapporter 70 A.)
- Joleik, Albert Abramson, 1967: Soga um Jølst og litevetta um Breim. Utgjeve av Jølster sopenemnd.
- Kellmer, Inger, & Finn Borgen Førsund (red.), 1993: Hyllestad bygdebok. Soga om folket. Bind 2. Utgitt av Hyllestad kommune.
- Kleiveland, Geir, 1995: Naustdal bygdebok. Gards- og ættesoge. Band I. Gnr. 20–99. Utgjevar: Naustdal sogelag.
- Kleiveland, Geir, 1997: Naustdal bygdebok. Gards- og ættesoge. Band II. Gnr. 100–153. Utgjevar: Naustdal sogelag.
- Kleiveland, Geir, 1999: Naustdal bygdebok. Allmennsoge. Band III. Utgjevar: Naustdal sogelag.
- NG XII = Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. Udgivne med tilføjede Forklaringer af O. Rygh. 12. Bind. Nordre Bergenhus Amt. Bearbejdet af A. Kjær. 1919. Kristiania.
- Norsk ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. I–XII. Oslo. 1966–2016.
- NRJ II = Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede (1516–1521). Udgivne for Det norske historiske Kildeskriftfond ved H.J. Huitfeldt-Kaas. Andet Bind. Christiania. 1896.

OLE-JØRGEN JOHANNESSEN

- Rygh, Oluf, 1904: Norske Elvenavne. Christiania.
- Schmidt, Tom, 2003: Problemet navneskifte i eldre norske stedsnavn. I: Namn och bygd 91, s. 5–34.
- Skm 1647 = Skattematrikkelen 1647. XII Sogn og Fjordane fylke. Red. Rolf Fladby og Liv Marthinsen. 1977. Oslo.
- Særheim, Inge, 2001: Namn og gard. Studium av busetnadsnamn på -land. Høgskolen i Stavanger. (Tidvise Skrifter nr. 38. Humaniora, kunst, estetikk).
- Timberlid, Jan Anders, 1990: Bygdebok for Gaular. Band 1. Frå dei eldste tider og fram til omkring 1660.
- Timberlid, Jan Anders, 1998: Bygdebok for Gaular. Band 4. Gardar og folk. Viksdalen sokn.
- Timberlid, Jan Anders, 1999: Bygdebok for Gaular. Band 5. Gardar og folk. Sande sokn.
- Timberlid, Jon Anders, 2000: Bygdebok for Gaular. Band 6a. Gardar og folk. Bygstad sokn.
- Vingaard, Hans, 1932: Gaular 1770. Førde 1932. Særtrykk av Firda folkeblad.

SUMMARY

Varying names for one and the same farm. Name changes in Sunnfjord district 1590–1647

By Ole-Jørgen Johannessen

In this article the author examines how one and the same farm could be registered with more than one name. The sources (land registers and taxation lists) are all from the district of Sunnfjord, and have been limited to the period from 1590 to 1647. Most of these sources were not consulted by Oluf Rygh for the compilation of *Norske Gaardnavne* vol. XII. The author then explains his use of the sources, and shows from Niels Busch's land register from 1626 the traits within the linguistic structures of the phrases that indicate name change. The article builds the analysis of

FLERE NAVN PÅ EN GÅRD

the material methodically, based on the examinations of Dalberg (1991) and Schmidt (2003). The discussion shows that there are a good number of examples of complete change of name, examples of change of generic, examples of addition of a generic, and examples of loss of a specific. In addition, the article points to examples of naming of newly-cleared farms. Then the article explains a more accurate dating of these name changes within the examined time period, the size of the farms, the geographical position of the farms within the different rural regions, and who the owners were (farmers, local churches, the King, or former ecclesiastical institutions). In conclusion, the article gives a detailed overview of all the examples analyzed.

Ole-Jørgen Johannessen
Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium
Universitetet i Bergen
ole-jorgen.johannessen@lle.uib.no